

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความสุข
 - 1.1 ความหมายของความสุข
 - 1.2 ระดับของความสุข
 - 1.3 องค์ประกอบของความสุข
 - 1.4 ความสุขในทัศนะของนักวิชาการ
2. แนวคิดดัชนีชี้วัดความสุข
 - 2.1 ความเป็นมาของดัชนีชี้วัดความสุข
 - 2.2 แนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยในประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุข ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ดังนี้

ความหมายของความสุข

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากนักการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของความสุข ดังนี้ ประเวศ วะสี (2544 : 41) ให้ความหมายของความสุข ไว้ว่า ความสุข คือ การสิ้นไปของความทุกข์ ซึ่งความทุกข์เกิดจากการบีบคั้นทางกาย สังคม จิตใจและปัญญา โดยการบีบคั้นทางกาย เช่น การขาดปัจจัย 4 สิ่งแวดล้อมไม่ดี การเป็นโรค การบีบคั้นทางสังคม เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การขาดความยุติธรรม การบีบคั้นทางจิต เช่น หงุดหงิด รำคาญ โทสะ โลภะ พยาบาท ฟุ้งซ่าน สงสัยระแวง เห็นแก่ตัวจัด ขนาดสติ ขนาดสมาธิ การบีบคั้นทางปัญญา เช่น เข้าใจอะไร ไม่แจ่มแจ้ง ใจ คิดและทำอะไร ไม่ถูกต้อง

อภิชัย มงคล และคณะ (2544 : 229) ระบุว่า ความสุข หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลงานจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนา

ตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ลักขณา สริวัฒน์ (2545 : 1) สรุปความสุขไว้ว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลที่อยู่ในภาวะของความพึงพอใจอันเป็นความสุขใจที่ตนเองได้รับ

คัตนางค์ มณีศรี และวัชรภรณ์ เฟงจิตต์ (2545 : 7) กล่าวว่า การมีความสุขหมายถึงรู้สึกชอบหรือพึงพอใจกับชีวิต คนที่มีความสุขนั้นเป็นคนที่แทบจะไม่มีรู้สึกวิตกกังวลกับชีวิตตนเอง ชอบ สนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูง และชอบประสบการณ์ใหม่ ๆ มีอารมณ์มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ขึ้นลงง่ายและมักจะหวังว่าตนจะพบเจอสิ่งดี ๆ ในอนาคต

กัญจิกา ชัยสวัสดิ์ (2546 : 11) กล่าวถึง ความเป็นสุขเป็นสิ่งที่นำไปสู่การมีสุขภาวะ (Well - being) และการมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดีเป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งความสุขนั้น ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ความพึงพอใจในชีวิต 2) ระดับของอารมณ์ทางบวก หรือความเบิกบานใจ 3) ระดับของอารมณ์ทางลบในขณะนั้นเช่นความซึมเศร้า และความวิตกกังวล

วิทยากร เชียงกุล (2548 : 14) นิยามความสุขไว้ว่า ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต หรือการมีอารมณ์ความรู้สึกในทางบวกเป็นสัดส่วนสูงกว่าอารมณ์ในทางลบ

สุริยชัย ชูช่วย (2549 : 3) ได้กล่าวไว้ว่า ความสุขทางด้านศาสนาของแต่ละศาสนาได้ให้ความหมายของความสุขไว้ว่า

ศาสนาพุทธ ความสุขหมายถึง “การดำเนินชีวิตอย่างมีสติรู้เท่าทันความคิดของตน ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น”

ศาสนาคริสต์ ความสุขหมายถึง “การดำเนินชีวิตที่มีความรักต่อพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ ที่ก่อให้เกิดสันติภาพ”

ศาสนาอิสลาม ความสุขหมายถึง “การดำเนินชีวิตด้วยการทำความดีที่มีหลักศรัทธา และหลักการปฏิบัติต่อพระเป็นเจ้าที่ก่อให้เกิดสันติสุข”

สุภาณี สุชนะนาคินทร์ (2549 : 8) ให้ความหมายของความสุข ในทางพุทธศาสนา หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของบุคคลที่อยู่ในภาวะของความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ หรือมีอยู่ การมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยเบียดเบียนและมีสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่สนับสนุนความสุข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : 16) ได้กล่าวถึงความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกาย และจิตใจ มีงานทำทั่วถึงมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของรัฐ

สุชาติ ศรีรักษา (2550 : 12) ได้สรุปความหมายของความสุข หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจ ต่อสิ่งรอบตัวต่าง ๆ รวมถึงความพึงพอใจที่ได้รับจากการปฏิบัติของคนอื่นต่อตนเอง

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ความสุข หมายถึง สภาพที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพทั้งจิต ภาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม และสัมพันธ์กัน ได้ถูกต้องดึงามนำไปสู่การอยู่เย็นเป็นสุข คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่าง คนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับของความสุข

จากการศึกษาได้มีผู้กล่าวถึงระดับความสุข ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2542 : 3) ได้กล่าวถึง ความสุข มี 3 ระดับ

1. สุข เพราะไม่เบียดเบียน เป็นความสุขค่อนข้างจะเป็นเรื่องสังคมหรือของหมู่คณะ ถ้าไม่เบียดเบียนกันก็จะเป็นสุข หรือไม่เห็นแก่ตัว
2. สุข เพราะอยู่เหนืออำนาจามหรือเป็นความสุขเพราะอยู่เหนือกิเลสที่จะมากระทบ ตัวเราเป็นความรัก หลงใหลในสิ่งต่าง ๆ หรือการกำหนดยินดี อารมณ์ที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นกาม อย่างหนึ่ง การที่หลงใหลทั้งบุคคล วัตถุก่อให้เกิดความทุกข์ได้ทั้งสิ้น
3. สุข เพราะละตัวตนเสียได้ เพราะถ้าละเรื่องนี้ได้ก็จะไม่ยึดมั่นว่าตัวกูของกู อยากจะเหนือผู้อื่น สิ่งที่สำคัญที่สุดใน 3 ข้อนี้ คือ ไม่มีตัวกูของกู ถ้าคิดได้เสียแต่แรกก็จะไม่เบียดเบียนใคร และก็ไม่เห็นแก่ตัว

ฉันทนา ภาคบงกช (2544 : 29) ได้กล่าวถึง ความสุขระดับบุคคล เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ที่ดีต่อตนเอง มีความรู้สึกรักในผู้อื่น มีความพึงพอใจในตนเองและเข้าใจตนเอง ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ความสุขมักจะตั้งคำถามว่า “อะไรบ้างที่ช่วยให้คนเรามีชีวิตที่ดีงาม” ความสุขดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้อง หาคำตอบด้วยตนเองจึงมักใช้คำว่า “ความสุขส่วนบุคคล” หรือความสุขตามอัตวิสัย” (Subjective Well – being) ความสุขดังกล่าว มีความสำคัญต่อชีวิตทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองให้มีความสุข และการช่วยพัฒนาผู้อื่นให้มีความสุขด้วย ความสุขเป็นมิติด้านจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการ พัฒนาด้านการคิด และพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งเริ่มต้นมาจาก “ความรัก ความผูกพัน” (Attachment) ระหว่างแม่และเด็ก ตั้งแต่วัยทารก

สุชาติ ศรีรักษา (2550 : 11) ได้กล่าวถึง ประโยชน์สุขออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ประโยชน์สุขระดับที่ 1 ด้านรูปธรรมที่ตามองเห็นหรือเห็นได้กับตา คือ การมีสุขภาพดี การมีทรัพย์สินเงินทอง การมีอาชีพการงานเป็นหลักเป็นฐาน การมียศ ฐานะ ตำแหน่ง การเป็นที่ ขอมรับในสังคม การมีมิตรสหายบริวารและการมีชีวิตครอบครัวที่ดี

ประโยชน์สุขระดับที่ 2 ด้านนามธรรมที่ลึกๆ เลียดจากตามองเห็น คือ เรื่องของคุณธรรม ความดีงามการมีความสุขที่เกิดจากความมั่นใจในคุณค่าของชีวิต การได้บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือ เกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ความมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงามที่เป็นหลักของจิตใจ และการมีปัญญาที่ทำให้ รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้อง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ด้วยดี

ประโยชน์สุขระดับที่ 3 ด้านนามธรรมชั้นโลกุตตระที่อยู่เหนือกระแสความไหลเวียน ของโลกธรรม คือ ความเป็นผู้มีจิตใจเป็นอิสระด้วยความรู้เท่าทันต่อสิ่งทั้งหลาย รู้โลกและชีวิต ตามความเป็นจริง จนกระทั่งว่าโลกธรรมเกิดขึ้นมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว วางใจและปฏิบัติ ได้ถูกต้องตามเหตุปัจจัยปล่อยให้กฎธรรมชาติทั้งหลายก็เป็นกฎธรรมชาติอยู่ตามธรรมชาติ ความทุกข์ที่มีอยู่ในธรรมชาติดีก็จะเป็นทุกข์ของธรรมชาติไป ไม่เข้ามากระทบกระทั่งบีบคั้นจิตใจ ของเราได้ เป็นผู้มีสุขอยู่กับตนเองตลอดเวลา ชีวิตก็สมบูรณ์แล้ว

สรุปได้ว่า ระดับความสุขของคนโดยทั่วไป ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า มี 3 ระดับ คือ ระดับแรกเรียกว่า ระดับรูปธรรม คือ สามารถสัมผัส จับต้องได้ด้วยกายสัมผัส เป็นสัมผัสระดับ ปัจเจกบุคคล เรียกได้ว่า ความสุขตามอัตวิสัย ระดับที่สอง คือ ระดับนามธรรมคือสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจ ของผู้มีความสุข คือ สามารถสัมผัสได้ด้วยแรงเชื่อถือ ศรัทธา ปิติ ยินดี และมีปัญญาเกิดขึ้น จากการรับความสุขนั้น ๆ และในระดับที่สาม คือ ความอึดอ้อมต่อสุข ไม่ยินดี ยินร้าย ไม่หวั่นไหว ต่อสิ่งรอบข้างทั้งปวง คือ จิตใจสงบนิ่ง เป็นต้น

องค์ประกอบของความสุข

นักการศึกษาหลายท่าน กล่าวถึงองค์ประกอบของความสุข ดังนี้

กัมภูิกา ชัยสวัสดิ์ (2546 : 11) กล่าวโดยสรุปว่า ความสุขเป็นสิ่งที่นำไปสู่การมีสุขภาวะ (Well-being) และการมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดี เป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งความสุขนั้น ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ด้านคือ

1. ความพึงพอใจในชีวิต
2. ระดับอารมณ์ทางบวก หรือ ความเบิกบานใจ
3. ระดับของอารมณ์ทางลบในขณะนั้น เช่น ความซึมเศร้าและความวิตกกังวล

นอกจากนั้นยังพบว่า บุคคลจะใช้การประเมินความสุขจาก 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components) และองค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components) ทั้งนี้องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components, Hedonic Level) เป็นการประเมินความสุขโดยการใช้ความคิดในการตัดสินใจหรือประเมินในรูปของความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินแบบสรุปรวมของบุคคล (Global Assessment) ทั้งเหตุการณ์ในชีวิต กิจกรรม และสภาพแวดล้อม แล้วตัดสินใจว่ามีความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ องค์ประกอบทางอารมณ์

(Affective Components, Hedonic Level) เป็นการประเมินความสุขโดยใช้ประสบการณ์ทางความรู้สึก คือ การประเมินความสุขในแง่ของอารมณ์ทางบวก และอารมณ์ทางลบ กล่าวคือ ในสถานการณ์ แต่ละสถานการณ์ บุคคลจะมีปฏิกิริยาทางอารมณ์ ความรู้สึกตอบสนองออกมาอย่างไร

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (2548 : 5) นำเสนอถึง ความสุขภายในใจของแต่ละคนมักได้รับผลกระทบมาจากปัจจัยภายนอก องค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขจึงประกอบไปด้วย

1. ความสุขภายใน คือ ความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นกับการมีหรือไม่ปัจจัยภายนอกโดยตรง ความสุขภายในมักเป็นในระดับจิตและปัญญา แบ่งออกเป็นความสุขจากการมีอิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) ความไม่ยึดมั่น (ปัญญา) ความสุขภายใน ส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นเฉพาะคน แต่อาจจะต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนจากระบบสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการมีอิสรภาพที่มักผูกกับระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจ

2. ความสุขภายนอก คือ มักสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น การมีปัจจัยสี่พอเพียง มีความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอบอุ่น การมีชุมชนเข้มแข็ง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี

สุภาณี สุชนะนาคินทร์ (2549 : 16) กล่าวถึง ความสุข เกิดจากองค์ประกอบที่ดี 4 ประการ คือ

1. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุร้าย มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ คำว่า กาย ในที่นี้ หมายถึง ทางกายภาพด้วย ดังนั้นจึงครอบคลุมถึงสุขภาพทางกาย เศรษฐกิจแบบพอเพียง ระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ ตลอดจนการรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน รับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ว่าคุณไม่ต้องพึ่งพาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ

2. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่ติดขัด มีความเมตตา สัมผัสกับความงามของสรรพสิ่ง มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย เพราะตราบใดที่ยังมีความเห็นแก่ตัว ก็จะมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตไม่ได้ เป็นการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง

3. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ ความเป็นประชาสังคม มีระบบบริการที่ดี และระบบบริการเป็นกิจการทางสังคม

4. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณหรือปัญญา หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อทำความดี หรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงส่งหรือสิ่งสูงสุด เช่น การเสียสละ การมีความเมตตา กรุณา เข้าถึงพระรัตนตรัยหรือการเข้าถึงพระเจ้า เป็นต้น สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นความสุขที่ไม่ระคนอยู่กับความเห็นแก่ตัว แต่เป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์หลุดพ้นจากความมีตัวตน (Self Transcending) จึงมีอิสรภาพ มีความผ่อนคลายอย่างยิ่ง เบาสบาย มีความปีติแผ่ซ่านทั่วไป มีความสุขอันประณีตและล้ำลึก หรือความสุขอันเป็นทิพย์ สบายอย่างยิ่ง สุขภาพคืออย่างยิ่ง มีผลดีต่อสุขภาพทางกาย ทางจิต และทางสังคม สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นยอดที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอีก 3 มิติ ถ้าขาดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ มนุษย์จะไม่พบความสุขที่แท้จริงและขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เมื่อขาดความสมบูรณ์ในตัวเองก็จะรู้สึกขาดหรือบกพร่องอยู่เรื่อยไป

อาวุธ ไชแสง (2550 : 12) ได้กล่าวถึง สุขภาวะของคนเราเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหลัก 4 ประการ คือ

1. จากสิ่งแวดล้อม เช่น สถานการณ์ทางสังคม สถานการณ์การเมือง เป็นต้น
2. จากภายในจิตใจตนเอง เช่น อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น
3. จากความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น
4. จากสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ เช่น การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์

คุณชญ์ สงขาว (2550 : 15) ได้ศึกษาและสรุปว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุข ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้าน เงินทอง หรือรายได้เสมอไป ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง คือปัจจัยภายใน คือทางด้านจิตใจ มีสภาพจิตใจที่เป็นปกติ การมีเวลาอยู่กับครอบครัว ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยสี่ ความมั่นคงในชีวิต ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ถ้ารู้จักการประมาณในการใช้ปัจจัยภายนอก การดำเนินชีวิตก็จะมีสุขสมบูรณ์

โดยสรุปองค์ประกอบของความสุข เป็นส่วนหนึ่งในการประเมินความสุขของผู้ถูกประเมิน บุคคลจะใช้การประเมินความสุขจาก 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components) และองค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components) องค์ประกอบทางความคิด เป็นการประเมินความสุขโดยการใช้ความคิดในการตัดสินใจหรือประเมินรูปของ ความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินแบบสรุปรวมของบุคคล ทั้งเหตุการณ์ในชีวิต กิจกรรม และสภาพแวดล้อม แล้วตัดสินใจว่ามีความพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจ องค์ประกอบทางอารมณ์ เป็นการประเมินความสุขโดยใช้ประสบการณ์ทางความรู้สึก คือการประเมินความสุขในแง่ของอารมณ์ทางบวก และอารมณ์ทางลบ กล่าวคือ ในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์บุคคลจะมีปฏิกริยาทางอารมณ์ความรู้สึกตอบสนองออกมา ซึ่งขึ้นอยู่กับสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม และสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณหรือปัญญา

ของแต่ละบุคคล อันมีปัจจัยภายในทางด้านจิตใจ และปัจจัยภายนอก ที่เกิดจากสภาวะแวดล้อมของแต่ละบุคคลมาเป็นตัวกระทบ กระตุ้นให้เกิดความรู้สึก

ความสุขในทัศนะของนักวิชาการ

จากการศึกษานักการศึกษาหลายท่านมีแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับความสุขอย่างหลากหลาย ดังนี้

แลชนีแมน และคณะ (Kahneman and et al. 1999 : 21) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีทางจิตวิทยา เชื่อว่าระดับของความสุขของแต่ละบุคคลเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมและเป็นคุณลักษณะที่เปลี่ยนไม่ได้ตลอดชีวิต ดังนั้นเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงต่าง ๆ ก็จะไปเพิ่มหรือลดระดับความสุขที่คงที่อยู่แล้ว อยู่ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อระยะเวลาผ่านไป ระดับความสุขก็จะกลับไปเท่าเดิม

เกรทเซอร์ (Glatzer. Online. 2000) ได้กล่าวว่า คนเราส่วนใหญ่มักจะคิดถึงเรื่องความสุข และดูเหมือนว่าทุก ๆ คนทำทุกอย่างในชีวิตเพื่อที่จะได้สร้างความสุขให้กับตนเอง เพราะความสุขเป็นสิ่งที่มีความแปลกในตัวของมันเอง มุมมองของ “ความสุข” จึงอธิบายในศาสตร์หลายแขนง ซึ่งคำอธิบายมีความแตกต่างกันไปตามศาสตร์นั้น ๆ ดังนี้

1. นักจิตวิทยามองว่าความสุขเป็นคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ
2. นักชีววิทยามองว่าความสุขเป็นผลมาจากการทำงานของสารเคมีในร่างกาย
3. นักปรัชญามองว่า ความสุขเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม
4. นักสังคมศาสตร์มองความสุขว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาวะทางสังคม ความสุขเป็นเรื่อง

ของบุคคลแต่ละคนหรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นปรากฏการณ์ทางจิตใจของแต่ละคนก็ได้ ซึ่งนักสังคมศาสตร์มองว่าความสุขของแต่ละบุคคลเป็นรากฐานของสังคม

แอนนา (Anna. 2005 : 301) ได้ศึกษาถึงความสุขในทางจิตวิทยา เป็นความรู้สึกทางอารมณ์ ที่แต่ละบุคคลตัดสินใจว่ามีความสุขมากหรือน้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต หลักการวิถีคิด ประสบการณ์ชีวิตอาจมีทั้งที่ก่อให้เกิดความสุข และความทุกข์ และระดับของความสุขและความทุกข์ขึ้นอยู่กับเราจะจดจำประสบการณ์ชีวิตนั้นได้มากหรือน้อย

กรมการพัฒนาชุมชน (2554 : 2) ได้กล่าวถึงแนวคิด ความสุข จากความอยู่เย็นเป็นสุข คือ สภาวะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กัน ได้ถูกต้องจึงงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเวศ วะสี (2548 : 7) ได้กล่าวถึง หลักการของความอยู่เย็นเป็นสุข คือ คุณธรรม ซึ่งหมายถึง การกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วย คุณภาพของกาย

จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่าเกิดความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม (Wholeness) หรือความเป็นทั้งหมดซึ่งจะมากำหนดส่วนย่อย เช่น การเมือง ระบบราชการ เป็นต้น โดยอาศัยหาทางที่เรียกว่า มรรค 12 แห่งสังคมาอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ อุดมการณ์สูงสุด 1 คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ สดมภ์ 3 คือ จิตวิวัฒน์ คือ การพัฒนาจิตให้กว้าง ไม่เห็นแก่ตัว ชุมชน ท้องถิ่นเข้มแข็ง คือ การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ไม่รวมศูนย์เศรษฐกิจศูนย์กลาง คือ การเปลี่ยนจาก เศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจศูนย์กลาง และสัมมนาพัฒนา 8 คือ การพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุด และส่งเสริมสดมภ์โดยมีองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ การศึกษา ศาสนา สุขภาพ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน การสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกฎหมาย

สุพรรณิ ไชยอำพร และกมล สุวรรณภู (2550 : 146) ได้สรุป ความสุขในทัศนะของ นักคิด นักการศึกษา ที่มีมุมมองความสุข ไปตามศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยพิจารณา ความสุขอย่างเป็น องค์รวมในมิติที่มาของความสุข พบว่า ความสุขมีที่มาได้ 2 ทาง คือ

1. ความสุขภายใน เป็นความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรรมหรือไม่มี ปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา
2. ความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งพอที่จะพัฒนาแนวคิดไปสู่ตัวชีวิตหรือดัชนี ความสุข

เกอรุต ไชยเดช (2550 : 16) ได้กล่าวถึง แนวความคิด ที่เกี่ยวข้องกับความสุขอีกประการ หนึ่งคือ ความอยู่ดีมีสุข คือ การมีความสุขอนามัยที่ดีทั้งร่างกาย และจิตใจ มีงานทำทั่วถึง มีรายได้ พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบ การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ตามที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้จำแนกองค์ประกอบเป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้ และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขได้ อย่างแท้จริง

จากการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับความสุข ข้างต้น พบว่า มีนักการศึกษา ได้ให้แนวคิด และทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับความสุข ทั้งทางด้านจิตวิทยา ด้านความอยู่เย็นเป็นสุข และ ในทางชีวภาพ ตลอดจนแนวคิดอยู่ดีมีสุข ข้างต้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาแนวคิดที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมไทย ผู้วิจัยนำแนวคิด ของสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อวัดความสุขของประชาชน

ในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี โดยผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดความสุขตามลำดับต่อไป เพื่อทราบแนวทางการนำมาซึ่งดัชนีชี้วัดความสุข ได้อย่างถูกต้องต่อไป

แนวคิด ดัชนีชี้วัดความสุข

จากการศึกษาแนวคิดดัชนีชี้วัดความสุข หน่วยงานที่มีบทบาทในเรื่องเครื่องชี้วัดทางสังคม คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) กรรมการพัฒนาชุมชน และคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ โดยได้สร้างชุดตัวบ่งชี้ เรียกว่า เครื่องชี้ภาวะสังคม กช. 2 ค และจปฐ. ขึ้น ทั้งนี้ได้มีนักการศึกษา นักวิชาการ นักวิจัยหลายท่าน ได้ทำการศึกษา และแสวงหาเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของมิติทางสังคม จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อม และกล่าวถึง ดัชนีชี้วัดความสุข ดังนี้

ความเป็นมาของดัชนีชี้วัดความสุข

นภดล วรรณิกา และคณะ (ออนไลน์, 2550) ได้ทำการศึกษาโดยทำการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดความสุข พบพัฒนาการของการวัดและดัชนีชี้วัดความสุขมากขึ้นตามลำดับ เริ่มต้นจากปี 1930 - 1940 มีการเริ่มใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ในการวัดความอยู่ดีกินดีของประชาชนในขณะที่ยปี 1970 โดยประมาณ กษัตริย์ราชอาณาจักรภูฏานประกาศว่าพระองค์เน้นที่ความสุขของมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GHN) มาก ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ในการวัดความอยู่ดีกินดีและสงบสุขในหมู่พสกนิกรของพระองค์ ต่อมาในปี 1990 ได้มีนักเศรษฐศาสตร์ชาวปากีสถาน (Mahbub UI Haq) โดยการสนับสนุนของสหประชาชาติ (UN) ได้เพิ่มตัวแปรเข้าไปในการทำดัชนีความสุข ได้แก่ การวัดค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index : HDI) ผ่านทางดัชนีด้านอายุคาดการณืเฉลี่ยของคนภายในประเทศ ความรู้ (อัตราการรู้หนังสือในผู้ใหญ่ และจำนวนปีเฉลี่ยอยู่ในโรงเรียน) และรายได้ (วัดรายได้เฉลี่ยต่อหัว)

ในปี 1994 - 1999 ได้มีการสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุข (Well - being Index : WBI) ที่ประกอบไปด้วยสองกลุ่มปัจจัย ได้แก่ ดัชนีความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ (Human Well - being Index : HWI) และดัชนีความเป็นอยู่ที่ดีของระบบนิเวศ (Ecosystem Well - being Index : EWI) ในกลุ่มปัจจัยแรก ประกอบด้วย สุขภาพของประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาและวัฒนธรรม การเมืองการปกครองและความเสมอภาคของคนในสังคม ขณะที่กลุ่มปัจจัยที่สองประกอบด้วย การบริหารจัดการและจัดสรรที่ดิน น้ำ อากาศ พืชพันธุ์สัตว์ป่า และการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ

ในปี 2006 พบว่า สถาบันวิจัยเอกชนที่จัดอันดับวาทกรรมชุด ดัชนีโลกแห่งความสุข (New Economic Foundation : NEF) เผยแพร่ผลการวัดความสุขของประชาชนใน 178 ประเทศทั่วโลก โดยมีกลุ่มปัจจัยต่าง ๆ จากหลากหลายองค์กระหว่างประเทศนำมาประกอบกันในสมการทางคณิตศาสตร์ ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิต อายุคาดการณืเฉลี่ย ของคนภายในประเทศ และ

การบริหารจัดการระบบนิเวศและทรัพยากร ล่าสุดเป็นรายงานผลสำรวจของมหาวิทยาลัยไลเคสเตอร์ (Leicester) โดยมีกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิต (Satisfaction With Life : SWL) อายุคาดการณืเฉลี่ยของคนภายในประเทศ รายได้มวลรวมภายในประเทศต่อหัว และการเข้าถึงระบบการศึกษา

ในประเทศไทย อาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2547 : 65) ประธานศูนย์คุณธรรม กล่าวว่า การศึกษาวิจัยค้นหาค้นคว้าชีวิตความสุขมวลรวม (GNH) ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับคนไทย เพราะมีการนำหลักการวัดความสุขมาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศนานนับสิบปีแล้ว โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ก็มีการกล่าวถึงสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน

การวัดความสุขไม่ใช่เรื่องง่ายเนื่องจากคำว่า “ความสุข” มีความหมายหลายมิติ และยังไม่มีความนิยามใดที่สมบูรณ์เป็นที่ยอมรับอย่างสากลแท้จริง จึงขึ้นอยู่กับค่านิยมของผู้ศึกษาและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยว่าให้ค่านิยามว่าความสุขหมายถึงอะไร วัดได้หรือไม่ สามารถศึกษาวิจัยด้วยวิธีใดบ้าง

สำหรับข้อตกลงเบื้องต้นของการนิยามความสุขที่ถูกศึกษาโดยสำนักวิจัยกำหนดไว้คือ ประการแรกความสุขของคนเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพียงแต่มากหรือน้อย ช้าหรือเร็วเท่านั้น ประการที่สอง การวัดความสุขในการศึกษาวิจัยโครงการนี้มุ่งเน้นเป้าหมายอยู่ที่การวัดความสุขมวลรวมของคนภายในประเทศ (Gross Domestic Happiness : GDH) โดยผ่านการวัดเพื่อพยากรณ์ความสุขของปัจเจกบุคคล ขึ้นมาทีละชั้นสู่ความสุขของคนไทยระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ

วัชร พุ่มทอง และตฤตฉัย นพคุณ (2550 : 62) ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของดัชนีชี้วัดความสุขของภาครัฐและภาคีพัฒนา มีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาทบทวนดัชนีชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับความสุขจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นถึงกรอบแนวคิด นิยาม และองค์ประกอบเด่น ๆ ของดัชนีชี้วัดการพัฒนาต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่จุดเปลี่ยนการประเมินผลการพัฒนาดัชนีเชิงบูรณาการ คือ ดัชนีชี้วัดการพัฒนา ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของการติดตามประเมินผลการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่สามารถบ่งชี้สถานะของประเทศ แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลง สามารถใช้กำหนดนโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับสถานการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมถึงเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนาและยังเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งที่ผ่านมามีประเทศไทยได้มุ่งเน้นการวัดความสำเร็จของการพัฒนา ด้วยการมองไปที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตัวชี้วัดการพัฒนาที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายคือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product : GDP) อย่างไรก็ตามแนวคิดการติดตามประเมินผลการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 โดยทิศทางการพัฒนาประเทศไทย

ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การให้ความสำคัญกับการทำให้คนมีความอยู่ดีมีสุขหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากกว่าที่จะยึดการเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) เป็นเป้าหมายหลักอย่างเดียว

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้หน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องได้ปรับเปลี่ยนมุมมองหรือแนวคิดในการสร้างเครื่องมือชี้วัดการพัฒนาประเทศไปสู่มุมมองของการพัฒนาในเชิงบูรณาการมากขึ้น โดยสามารถแบ่งดัชนีชี้วัดความสุขเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

1. ตัวชี้วัดความสุขของภาครัฐซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ
2. ความสุขในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

สุพรรณิ ไชยอำพร และคมพล สุวรรณภู (2550 : 118) ได้กล่าวถึง ดัชนีชี้วัดความสุขที่มีอิทธิพลต่อหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ดัชนีชี้วัดของสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้มีการผสมผสานแนวความคิดตะวันออกมาใช้แต่ยังไม่สามารถครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง เช่น ไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มรักร่วมเพศ ฯลฯ อีกทั้งยังไม่ครอบคลุมมิติความมั่นคงของมนุษย์ที่แตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ยังไม่สะท้อนตัวชี้วัดความอบอุ่นของครอบครัวที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมวัฒนธรรมไทยปัจจุบัน

ศิริณ พงษ์มณฑา (2554 : 140) ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของแนวคิดในการวัดความสุขของสหประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) มีความครอบคลุมและมีแนวคิดที่เป็นองค์รวม ต้องการวัดความสุขโดยตรงและให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางจิตใจควบคู่ไปกับความเจริญทางวัตถุ อดีตพระราชาแห่งภูฏาน (King Jigme Singye Wangchuck) ได้กล่าวถึงดัชนีชี้วัดความสุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 แต่แนวคิดนี้ยากแก่การจัดทำหรือตีค่าออกมาเป็นตัวเลขเหมือนดัชนีชี้วัดการพัฒนาผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ซึ่งเป็นมูลค่าสินค้าและบริการ ปัจจุบันจึงยังไม่มีดัชนีที่วัดความสุขออกมาเป็นตัวเลขที่สามารถเปรียบเทียบระหว่างประเทศได้

คณะทำงานสุขภาพคนไทย (ออนไลน์, 2554) ได้นำเสนอถึง ดัชนีวัดความสุขเริ่มได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในต่างประเทศได้มีการกล่าวถึงดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) ของประเทศภูฏาน และดัชนีโลกแห่งความสุข (Happy Planet Index : HPI) พัฒนาโดยมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ (New Economics Foundation) ดัชนีของสองสำนักก็มีความเหมือนกันในการตระหนักถึงจริยธรรม และการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนตัวชี้วัดที่ต่างกันคือ ดัชนีโลกแห่งความสุขใช้ความยืนยาวของชีวิตและความพอใจในชีวิตเป็นการวัดความสุข แต่ความสุขมวลรวมประชาชาติ ใช้การพึงพาตนเองทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมวัฒนธรรมและธรรมาภิบาล เป็นตัวชี้วัดด้วย เมื่อใช้ดัชนีโลกแห่งความสุขมาวัดประเทศต่าง ๆ 178 ประเทศทั่วโลก ในปี 2549 พบว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 32

สุวิดา ชรรम्मณีวงศ์ (ออนไลน์, 2555) ได้ทำการศึกษาดัชนีความสุข มองจากระดับล่าง (Happiness Index From the Bottom) โดยกล่าวถึง ความสนใจเรื่องนโยบายการพัฒนาประเทศ ที่เรียกว่า “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness : GNH) ของสมเด็จพระราชาธิบดี จิกมี ซิงเย วังชุกแห่งภูฏาน ถือเป็นปรัชญาในการพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชน มีความสุข และความพึงพอใจมากกว่าวัดการพัฒนาด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และเป็นข้อสรุปจาก บทเรียนความผิดพลาดในการพัฒนาของโลกในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา ที่เห็นว่าประเทศจำนวนมาก เข้าใจว่าการพัฒนาคือ การแสวงหาความสำเร็จทางวัตถุเพียงอย่างเดียว ประเทศเหล่านี้ได้แลก ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจกับการสูญเสียวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่ดีทางธรรมชาติ และ เอกสิทธิ์ของชาติ ประชาชนจึงไม่ได้มีความสุขที่แท้จริง ภูฏาน จึงต้องการที่จะพัฒนาประเทศ อย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของประเทศ หลักการสำคัญ 4 ประการของนโยบายดังกล่าวคือ

1. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน
2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. การส่งเสริมวัฒนธรรม
4. ธรรมรัฐ

กระแสการวิพากษ์ ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product : GDP) ยังเกิดขึ้น ในประเทศแคนาดา โดยชี้ให้เห็นว่า ผลผลิตมวลรวมของชาตินั้นยังมีความคับแคบ ไม่สามารถนำเสนอปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศแคนาดาอย่างแท้จริงได้ เช่น การถดถอย ของสิ่งแวดล้อม ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน การแพร่ระบาดของเชื้อโรคอย่างเรื้อรัง ความล้มเหลวในการพัฒนาวิถีชีวิตของชนพื้นเมือง ฯ นอกจากนี้ ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ ยังมี ข้อจำกัดเพราะไม่สามารถแยกให้เห็นว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้ประโยชน์ และก่อให้เกิดโทษ ต่อความอยู่ดีมีสุข แต่กิจกรรมทุกอย่างถือว่าก่อให้เกิดต่อรายได้ประชาชาติเช่นเดียวกัน จึงได้เสนอ การวัดความอยู่ดีมีสุขของประเทศแคนาดา (Canada Index of Well Being) โดยคำนึงถึงกิจกรรม ที่ให้ประโยชน์เป็นทรัพย์สิน และกิจกรรมที่ก่อผลกระทบเป็นต้นทุน ได้แก่ แยกกิจกรรมที่ดีและ ไม่ดีออกจากกัน ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ (เช่นงานอาสาสมัคร เป็นสินค้าสาธารณะ และ งานที่ก่อให้เกิดความเครียดเป็นต้นทุนทางสังคม) กำหนดค่านิยมในเรื่องความสำเร็จของการศึกษา การเรียนรู้แต่วัยเด็ก ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในมนุษย์ สิ่งแวดล้อมที่สะอาด ความเข้าถึงบริการทางสังคมและสุขภาพอย่างเท่าเทียมกันและกระตุ้นให้เกิดความสมดุลระหว่าง การลงทุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการบำบัดความเจ็บป่วยมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่าย ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของประเทศแคนาดา โดยเริ่มทดลองพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชน

ที่เรียกว่า ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชน (The Genuine Progress Index : GPI) (GPI Atlantic. Online. 2007) โดยนำเสนอองค์ประกอบของดัชนีความสุข เรียกว่า Nova Scotia GPI Components จำนวน 5 องค์ประกอบคือ การใช้เวลา (Time Use) มาตรฐานการครองชีพ (Living Standards) ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมจากพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Impact on the Environment) ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรบุคคล (Human and Social Capital) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน มีดัชนีชี้วัดจำนวน 20 ตัวชี้วัด ได้แก่

1. การใช้เวลา (Time Use) ประกอบด้วย ดัชนีมูลค่าจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานอาสาสมัครงานในครัวเรือน และเวลาว่าง
2. มาตรฐานการครองชีพ (Living Standards) ประกอบด้วย ดัชนีรายได้และการกระจายรายได้ ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และ ความปลอดภัยทางเศรษฐกิจ
3. ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ประกอบด้วย ดัชนีเกี่ยวกับคุณภาพดิน คุณภาพการเกษตร ป่าไม้ ประมงและเหมืองแร่ พลังงาน อากาศ น้ำ
4. ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมจากพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Impact on the Environment) ประกอบด้วย ดัชนีเรื่องการกำจัดของเสีย รอยเท้านิเวศน์ การรั่วไหลของก๊าซจากปฏิกิริยาเรือนกระจกและการคมนาคมขนส่ง
5. ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรบุคคล (Human and Social Capital) ประกอบด้วย ดัชนีสุขภาพประชากร ต้นทุนจากอาชญากรรม และการเข้าถึงการศึกษา

ในเมืองนิวฟันด์แลนด์ (Newfoundland) และแลบราดอร์ (Labrador) ประเทศแคนาดา โดย อัลตัน โฮลเล็ตต์ และดววมัย (Alton Hollett and Doug May. Online. 2004) ได้กล่าวว่า ชุมชนได้ร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ไว้ว่า ต้องการให้คนในชุมชนมีความสุขดี มีการศึกษา มีอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ประชากรพึ่งตนเองได้ มีพร้อมในการเรียนรู้มีศักยภาพ และความสามารถ มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืนในภูมิภาค (Our vision for Newfoundland and Labrador is of a Healthy, Educated, Distinctive, Self-Reliant and Prosperous People Living in Vibrant, Supportive Communities Within Sustainable Regions) และรัฐบาลได้นำข้อเสนอเหล่านั้นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคม โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยมาดำเนินการร่วมด้วย ทำให้ได้เข้าร่วมกระบวนการนี้ การทำงานเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลและปัจจัยชี้วัดจากชุมชนต่าง ๆ ราว 400 ชุมชน ในเมืองนิวฟันด์แลนด์ (Newfoundland) และแลบราดอร์ (Labrador) เขตท้องถิ่น 80 เขต เขตเศรษฐกิจ 20 เขต กองเลขจากเมืองใหญ่ 6 แห่ง ภูมิภาคต่าง ๆ กรรมการสาธารณสุข กรรมการโรงเรียน ฯลฯ ข้อค้นพบสำคัญจากการทำงาน คือ หนทางสู่ความอยู่ดีมีสุข (Well Being) คือ การทำบัญชีข้อมูลชุมชน (Community Accounts) ข้อมูลชุมชนที่จัดทำขึ้น จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม

ทั้งรัฐบาล เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการฯ และสิ่งสำคัญชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ การช่วยให้ชุมชนเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ และรู้จักสถานะของชุมชน โดยเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีข้อมูลชุมชน รวมสอนให้ชุมชนรู้วิธีเก็บข้อมูลชุมชนของตนเอง ได้ช่วยให้ชุมชนเกิดความรู้และจัดการความรู้ให้เกิดความอยู่ดีมีสุข โรนัลด์ โคลแมน (Ronald Coleman. 2007 : 141 - 145) บัญชีข้อมูลชุมชนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดข้อมูลสารสนเทศ และความรู้ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ จากการศึกษาพบว่าบัญชีข้อมูลชุมชนมีหลายบัญชี เช่น บัญชีการบริโภค บัญชีรายได้ บัญชีสุขภาพ บัญชีเกี่ยวกับสังคม บัญชีแรงงานในตลาด บัญชีผลผลิต บัญชีประชากร บัญชีการศึกษา บัญชีทรัพยากร และทรัพย์สิน บัญชีสิ่งแวดล้อม แต่บัญชีทั้งหมดนี้มุ่งสู่การสร้างที่อยู่ดีมีสุขของชุมชน ผลการทำงานได้ข้อค้นพบดัชนีชี้วัดความสุข (Well Being Indicators) จำนวนมาก และชุมชนได้ร่วมพิจารณาว่าองค์ประกอบข้อใดเข้ากับชุมชนของคน ดัชนีชี้วัดความสุขเหล่านี้ได้แก่ จำนวนประชากร ความคาดหวังในอายุขัย การมีสุขอนามัยที่ดี อัตราการพึ่งตนเองได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รายได้ต่อหัว รายได้เฉลี่ยของสามีและภรรยาในครอบครัว การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมด้านแรงงาน มีการประกัน การจ้างงาน การเปลี่ยนแปลงประชากร อัตราการอพยพโยกย้าย ผลสะท้อนจากการทำบัญชีชุมชนได้รับการตอบรับอย่างดี ทั้งหน่วยงานระดับชาติและท้องถิ่น รวมถึงประชาชนธรรมดาคนหนึ่งกล่าวว่า ขณะนี้เราสามารถรู้ว่าเราจะทำอะไร และจะเปรียบเทียบกับผู้อื่นได้อย่างไร บัญชีชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้เรารู้จักตนเองว่าจะไปไหน เป็นบัญชีพื้นฐานที่ใช้ในการวางแผนเป็นเครื่องมือที่วิเศษและภูมิใจที่มีเครื่องมือนี้

ปรากฏการณ์ข้างต้นได้เปิดเผยในการประชุมนานาชาติความสุขมวลรวมประชาชาติ ครั้งที่ 2 เรื่องคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา : จากวิถีท้องถิ่นสู่ความอยู่ดีมีสุขของโลก จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเซนต์ฟรานซิส ซาเวียร์ แอนติโกนิช โนวาสโกเชีย ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมิถุนายนปี พ.ศ. 2548 กล่าวสำหรับประเทศไทย กระแสความเคลื่อนไหวเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถือได้เป็นประเด็นการสนทนาร่วมสมัยกับกระแสความอยู่ดีมีสุข เพราะมุ่งเป้าหมายแห่งความพอดี พอเพียง และความสุข แทนการมุ่งแก้ปัญหาความยากจน การเพิ่มรายได้ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นมิติการพัฒนาเพียงมิติเดียว รัฐบาลยุค พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 24 ของไทย ได้ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนไปยังพี่น้องประชาชนทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2549 มีความตอนหนึ่งว่า “จะยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ คงไม่ได้มุ่งในเรื่องของตัวเลขจีดีพีมากนัก แต่จะดูในตัวที่วัดความสุขของพี่น้องประชาชนมากกว่า” และแม้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) มีใจความสำคัญว่า การพัฒนาดัชนีชี้วัด

ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยพัฒนามาจากแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) การปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” 2) การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ 3) “วิสัยทัศน์ประเทศไทย” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งได้จากการระดมความคิดของประชาชนในทุกภาคส่วน คือ มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) โดยมีหลักการพัฒนาว่า แนวคิด “ความสุข” หรือ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” เป็นค่านิยมร่วมของการดำรงชีวิต ทั้งนี้ ได้แบ่งดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับสังคมไทย 2) ระดับชุมชน 3) ระดับครอบครัว/บุคคล ทั้งนี้ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “ความพอใจในการดำเนินวิถีชีวิตของคนทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กัน ได้ถูกต้องและดีงาม มีคุณภาพ นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่เป็นธรรม” องค์ประกอบ 5 ประการของความอยู่เย็นเป็นสุข คือ 1) คนไทยมีสุขภาพที่ดี 2) ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีรายได้และหลักประกันความมั่นคงในชีวิต 3) ครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความอบอุ่นและมีสัมพันธภาพที่ดี 4) มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ 5) มีสิทธิเสรีภาพ เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับความสุขที่กล่าวข้างต้น ก็มีความหมายกว้างมาก ไม่สามารถใช้ให้เหมาะกับบริบทของชุมชนแต่ละพื้นที่ แต่ละระดับ การพัฒนาดัชนีความสุขในประเทศไทย จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้า และเปรียบเทียบกับการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขภายในประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ด้วย

ต่อมาได้เกิดความเคลื่อนไหวเรื่องการสร้างดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชนภาคกลางในช่วงปี พ.ศ. 2548 - 2549 โดยชุมชนกว่า 140 ชุมชน ใน 8 จังหวัดภาคกลาง ได้ช่วยกันนิยามความสุขและสร้างความสุขที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน กลุ่มคนเหล่านี้ได้นำเสนอว่า ความสุขของพวกเขาเน้นพิจารณาจากอะไรได้บ้าง และมีกระบวนการอย่างไรในการเข้าถึงความสุขเหล่านั้น ความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเหล่านี้ จึงถือได้ว่าเป็นประเด็นร่วมสมัย ที่ช่วยให้เกิดการเริ่มต้นถกเถียง ค้นคว้าความสุขจากทัศนะของชาวบ้านต่อไป

จากการศึกษาข้างต้น ทำให้ทราบได้ถึงความเป็นมาของการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข ทั้งภายในและนอกประเทศ เพื่อให้เห็นถึงความเป็นมาของการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน และการพัฒนาเป็นไปตามสภาพความเป็นอยู่ ท้องถิ่น ระดับความสำคัญของพื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่น

และห้องที่ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องทราบแนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข และนำมาซึ่งเครื่องมือชี้วัดความสุขตามแนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขที่เหมาะสมตามลำดับต่อไป

แนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข

จากการศึกษา นักการศึกษา นักวิชาการ หลายท่านได้ดำเนินการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข โดยมีแนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข ดังนี้

ไวท์ (White. 2007 : 17) นักจิตวิทยาสังคมแห่งมหาวิทยาลัยไลเคสเตอร์ (Leicester) ได้จัดทำดัชนีชี้วัดความสุข (Satisfaction With Life Scale : SWL) โดยอาศัยการสำรวจความรู้สึกของประชาชนซึ่งใช้ประโยชน์ได้ค่อนข้างดี จากการวัดผลลัพธ์ (Outcome) แทนการวัดที่ปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่ความสุข (Input) โดยการสอบถามความรู้สึกของประชาชนตามวิธีการวัด (Subjective Wellbeing : SWB) ของศาสตราจารย์ อิลด ไคน์เนอร์ (En Diener) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยอิลลินอย (Illinois) ผู้บุกเบิกการศึกษาความสุขคนสำคัญ

วินโฮเวน (Veenhoven. 2007 : 1) นักสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมแห่งมหาวิทยาลัยอิราสมุส รอทเทอดาม (Erasmus Rooterdam) ที่ได้ทำการวัดความสุขที่ผลลัพธ์ ซึ่งมาจากข้อมูลความรู้สึกความสุขของประชาชนคุณด้วยอายุเฉลี่ยของประชากร เป็นดัชนีที่วัดจำนวนปีที่ประชากรมีความสุขได้ (Happy Life Years)

นภคล วรรณิกา และคณะ (ออนไลน์. 2550) กล่าวถึงตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของประชาชนภายในประเทศที่สำนักวิจัยแอมแบคโพลล์ได้รวบรวมและศึกษาเป็นประจำทุกเดือนประกอบไปด้วย

1. สภาพแวดล้อมที่พักอาศัยและโครงสร้างพื้นฐานของระบบสาธารณูปโภค
2. บรรยากาศของคนในชุมชนที่พักอาศัย
3. สภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
4. ความสุขทางกาย สุขภาพกาย
5. ความสุขทางใจ สุขภาพใจ
6. ความพึงพอใจต่อหน้าที่และการทำงาน
7. สภาวะเศรษฐกิจแบบการค้าเสรีและทุนนิยม
8. หลักการใช้ชีวิตแบบพอเพียง
9. หลักธรรมาภิบาล
10. การศึกษา
11. ธรรมชาติและการจัดสรรทรัพยากร
12. วัฒนธรรมประเพณีไทย

13. กระบวนการยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคม

14. สถานการณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ของประเทศไทย

สุวิดา ธรรมมณีวงศ์ (ออนไลน์. 2555) ได้ทำการศึกษาดัชนีความสุข มองจากระดับล่าง จากชุมชนภาคกลาง ซึ่งประกอบด้วย 8 จังหวัดคือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สุพรรณบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง กาญจนบุรี นนทบุรีและกรุงเทพฯ มีจำนวน 140 ชุมชนเข้าร่วมพัฒนาแนวคิด และกระบวนการสร้างความสุข โดยใช้เวลาทดลองพัฒนาดัชนีความสุข 2 ปี จากปี พ.ศ. 2548 - 2549 การศึกษาดัชนีความสุขของภาคกลาง ได้สังเคราะห์จากโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาชุมชนเป็นสุข ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริม สุขภาพกระบวนการทำงานมุ่งไปที่ค่านิยมของความสุขในแต่ละชุมชนในปีแรก และแสวงหา แนวทางในการพัฒนาไปสู่ความสุขตามที่แต่ละชุมชนกำหนดไว้ในปีที่สอง ซึ่งแนวทางพัฒนา ดัชนีชี้วัดความสุข แบ่งออกเป็น

1. ดัชนีชี้วัดความสุขของชาวบ้าน (Index) ประกอบด้วย
 - 1.1 ความสามารถในการจัดการการเงินของตนเองได้
 - 1.2 สุขภาพทางกายที่ดี
 - 1.3 มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - 1.4 ครอบครัวได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
 - 1.5 คนในชุมชนมีความสามัคคีในทุก ๆ ด้าน
 - 1.6 เกิดกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 1.7 เกิดการฟื้นฟูแนวคิด ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงแนวคิดทางศาสนา
 - 1.8 มีเครือข่ายทางสังคมต่างหมู่บ้าน ต่างพื้นที่
2. ดัชนีชี้วัดความสามารถในการจัดการการเงินแต่ละระดับ ประกอบด้วย
 - 2.1 ตัวชี้วัดระดับบุคคล
 - 2.1.1 การลดจำนวนหนี้
 - 2.1.2 มีการวางแผนการใช้จ่าย
 - 2.1.3 สามารถประนอมหนี้
 - 2.1.4 ลดค่าใช้จ่ายในการสงหนี้
 - 2.1.5 มีการทำบัญชีครัวเรือน
 - 2.1.6 มีการทำบัญชีต้นทุน
 - 2.1.7 การลดรายจ่ายในต้นทุนการผลิต
 - 2.1.8 การลดรายจ่ายในการบริโภค
 - 2.1.9 มีการเก็บออม

2.2 ตัวชี้วัดระดับชุมชน

2.2.1 เกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินแก่สมาชิก

2.3 ตัวชี้วัดระดับเครือข่าย

2.3.1 เกิดกลุ่มจัดการการเงิน

2.3.2 เกิดระบบสวัสดิการต่อผู้ยากไร้ที่ยุติธรรม

2.3.3 เกิดเครือข่ายการจัดการการเงิน

3. ดัชนีชี้วัดความสุข จากปัจจัยหลาย ๆ ประการ ดังนี้

3.1 ลักษณะชุมชน

3.2 กระบวนการและเครื่องมือในการทำงานร่วมกับชุมชน จำแนกไปตามวัตถุประสงค์และระดับที่ใช้ รวมไปถึงกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน แบบฟอร์มโครงการที่เสนอของบประมาณในการพัฒนาแผนการทำงานของแกนนำ ผู้ประสานงาน หัวหน้าโซน และการประชุมประจำเดือน เครื่องมือในการทำงาน 4 ลักษณะ เพื่อมุ่งเป้าหมายไปสู่การลดรายจ่ายหรือสร้างรายได้ หรือลดหนี้ คือ

3.2.1 การจัดทำเวทีเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และหนทางดับทุกข์ (เรียกว่าอริยสังคตตามหลักพุทธศาสนา)

3.2.2 การประชุมประจำเดือน

3.2.3 แบบสำรวจข้อมูล

3.2.4 แบบฟอร์มการขอของบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมไปสู่การลดหนี้สิน หรือลดรายจ่ายหรือสร้างรายได้

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2539 : 79) ได้กล่าวถึง เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต และสังคมที่สภาพเศรษฐกิจและสังคมแห่งอาเซียนและแปซิฟิก (Escap) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของเครื่องชี้วัดแต่ละชนิด โดยเสนอเครื่องชี้วัดมี 3 กลุ่ม คือ

1. เครื่องชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และผลผลิตมวลรวมประชาชาติ

2. เครื่องชี้วัดทางสังคมที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective Social Indicators) ประกอบด้วย

2.1 สุขภาพ/โภชนาการ

2.2 การศึกษา/การเรียนรู้

2.3 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2.4 ชีวิตการทำงาน

2.5 หลักประกันทางสังคม

2.6 ความปลอดภัยส่วนบุคคลและความยุติธรรม

2.7 การใช้เวลารว่างและการใช้เวลา

2.8 การมีส่วนร่วมทางสังคม

2.9 เสรีภาพของมนุษย์

3. เครื่องชี้วัดทางสังคมที่เป็นจิตวิสัย (Subjective Social Indicators) ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับปฏิกิริยาของบุคคลและการรับรู้ ซึ่งถือว่าเป็นคุณภาพชีวิต ระดับการรับรู้เกี่ยวกับความสุข ความพึงพอใจในชีวิตเกี่ยวกับ

3.1 การทำงาน

3.2 ชีวิตครอบครัว

3.3 รายได้

3.4 ที่อยู่อาศัย

3.5 สุขภาพ

3.6 สิ่งแวดล้อม

3.7 การใช้เวลารว่าง

3.8 รัฐบาล

ทั้งนี้ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม โดยประมวล ได้ดังนี้

1. เครื่องชี้วัดทางสังคม (ครอบครัว ชุมชน)

สาระสำคัญในกลุ่มนี้ คือ สิ่งที่จะทำให้เกิดความกลมกลืนและความเจริญก้าวหน้า
ในสังคม เครื่องชี้วัดในกลุ่มนี้คือ

1.1 ขนาดบ้านเรือน สภาพบ้านเรือน

1.2 รูปแบบของครอบครัว ความสัมพันธ์อันดีในหมู่ญาติ

1.3 ความมั่งคั่งของบุคคล ครอบครัวและสังคม

1.4 คุณภาพของชีวิตครอบครัว

1.5 การเข้าถึงบริการวางแผนครอบครัวของกลุ่มสมรสที่เต็มใจรับบริการ

1.6 กระบวนการทางสังคม

1.7 เสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ

1.8 ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

1.9 ความมั่นคงปลอดภัย อุบัติเหตุจากการทำงาน

1.10 สภาพการทำงานในโรงงาน ความขัดแย้ง

1.11 บริการทางสังคม การคมนาคม สวัสดิการสังคม

1.12 การใช้เวลารว่าง นันทนาการ โอกาสในการสร้างสรรค์พัฒนาด้านอื่น ๆ

- 1.13 การเข้าถึงวัฒนธรรมและชีวิตที่มีคุณค่า
- 1.14 การเข้าสังคม
- 1.15 การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม การเลื่อนชั้นทางสังคม
- 1.16 เสรีภาพของมนุษยชน จุดมุ่งหมายของชีวิต
- 1.17 การเลือกรับเทคโนโลยีที่เหมาะสม
2. เครื่องชี้วัดทางการศึกษา
 - 2.1 การได้มาซึ่งความรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของประชาชน
 - 2.2 การอ่านออก เขียนได้ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อวัน
 - 2.3 อัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่
 - 2.4 ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่อยู่ในโรงเรียน
 - 2.5 จำนวนเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียน
 - 2.6 โอกาสทางการศึกษา
 - 2.7 ร้อยละของคนที่ไม่ลาออกจากการเรียนระดับต่าง ๆ
 - 2.8 การกระจายบริการทางการศึกษา
 - 2.9 จำนวนผู้จบชั้นประถมศึกษา เปรอ์เซ็นต์ผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา
 - 2.10 อัตราส่วนการลงทะเบียนในระดับมัธยมศึกษา
 - 2.11 จำนวนผู้ตกชั้น/ผู้ลงทะเบียนเรียน
 - 2.12 อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรวัยเรียนในช่วงอายุเดียวกัน
 - 2.13 ค่าใช้จ่ายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษา
3. เครื่องชี้วัดทางด้านสาธารณสุข
 - 3.1 โภชนาการ อาหารเสริม อาหาร อากาศ น้ำบริสุทธิ์
 - 3.2 ความสะดวกในการรักษาพยาบาล บริการด้านสุขภาพ
 - 3.3 การมีที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม
 - 3.4 สุขภาพแข็งแรง มีความกระปรี้กระเปร่า เจ็บป่วยไม่บ่อยครั้ง
 - 3.5 อายุขัยเฉลี่ย
 - 3.6 การตาย อุบัติภัย ลดอัตราการตายของเด็กแรกเกิด
 - 3.7 การปลอดจากเอดส์ และโรคที่เกี่ยวข้องกับเอดส์
 - 3.8 การป้องกันไม่ให้ผู้ป่วยโรคเอดส์ถูกเลือกปฏิบัติจากสังคม
 - 3.9 การมีสุขภาพจิตดี
 - 3.10 สารอาหารที่ได้รับในแต่ละวัน

4. เครื่องชี้วัดทางด้านสิ่งแวดล้อม
 - 4.1 การกระจายที่อยู่อาศัย
 - 4.2 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ
 - 4.3 การมีสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องลักษณะ
 - 4.4 การมีน้ำสะอาดใช้
 - 4.5 คุณภาพของอากาศ
 - 4.6 การมีความพร้อมในการป้องกันแก้ไขภัยพิบัติ
5. เครื่องชี้วัดด้านความมั่นคงของชีวิต
 - 5.1 ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ
 - 5.2 ความมั่นคงด้านอาหาร
 - 5.3 ความมั่นคงด้านสุขภาพ
 - 5.4 ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม
 - 5.5 ความมั่นคงของบุคคล
 - 5.6 ความมั่นคงของชุมชนและครอบครัว
 - 5.7 ความมั่นคงทางการเมือง
6. เครื่องชี้วัดด้านการเมืองการปกครอง
 - 6.1 การกระจายอำนาจการบริหาร
 - 6.2 การลงคะแนนเลือกตั้ง
 - 6.3 การมีสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย
 - 6.4 การจัดตั้งองค์กรชุมชน

ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ (2549 : 6) ได้กล่าวถึงความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) เป็นพระราโชบายของกษัตริย์จักรีเม ชิงเย วังชุก แห่งภูฏาน ที่รัฐบาลภูฏานได้นำมาเป็นนโยบายหลักในการบริหารประเทศ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1. การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมอย่างยั่งยืนเท่าเทียมและพึ่งตนเอง
2. มุ่งเน้นอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่น่าภาคภูมิใจ
3. การอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่น่าภาคภูมิใจ
4. การส่งเสริมหลักธรรมภิบาลหรือการปกครองบ้านเมืองที่ดี

1. การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมอย่างยั่งยืนและเสมอภาค

การพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องกระทำไปตามแนว “ทางสายกลาง” โดยนำเอาปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและปัจจัยทางด้านจิตใจในส่วนลึกของประชาชนเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเป็นไปอย่างยั่งยืนและเสมอภาค บนพื้นฐานของสังคมที่เคารพประชาชนและวัฒนธรรมของตนเอง

ถ้าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นทำให้คนรวยรวยขึ้น คนจนจนลง การเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนเป็นไปอย่างไม่เสมอภาค การพัฒนานั้นไม่สอดคล้องกับหลัก “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” หรือถ้าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเพื่อมุ่งประโยชน์ของคนปัจจุบันเป็นหลัก มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง โดยมิได้คำนึงถึงอนาคตระยะยาวของคนในรุ่นต่อไป การพัฒนานั้นไม่สอดคล้องกับหลัก “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” หลักการข้อนี้ภูฏานได้แสดงให้เห็นเป็นแบบอย่าง โดยประชาชนส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเปลืองทรัพยากรน้อย แต่มีความสุขในชีวิตมาก เป็นระบบเศรษฐกิจแบบ “พอเพียง”

2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้หลักประกันที่ว่า การพัฒนาใด ๆ ไม่ว่าจะมาจากรัฐบาลหรือภาคเอกชน หรือประเพณีท้องถิ่น หรือจากปัจเจกบุคคล จะต้องไม่ทำลายความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ชาวโลกจำเป็นต้องรับรู้ ว่า โลกที่เราอาศัยอยู่นี้มีสถานะเป็น “ชีวภาพที่อาจตายได้” (Mortal Organism) จำเป็นจะต้องได้รับการบำรุงเลี้ยงและปกป้อง ภูฏานได้รับการยกย่องจากสหประชาชาติว่า เป็นประเทศแนวหน้าในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีพื้นที่ป่ามากกว่าร้อยละ 70 ของพื้นที่ประเทศ และมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ในระดับสูง

ภูฏานเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาหิมาลัย สภาพอากาศหนาวเย็นเป็นส่วนใหญ่ เมื่อโลกกำลังเผชิญกับสภาวะโลกร้อน (Global Warming) อันเนื่องมาจากวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ภูฏานก็ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกัน โดยเมื่อโลกมีอุณหภูมิเพิ่มขึ้นมาถึงจุดหนึ่งน้ำแข็งบนภูเขาก็ตกหล่นลงมา บางครั้งพัดพาหิมะบ้านที่ตั้งอยู่บนเชิงเขาหายไปทั้งหมด สภาวะโลกร้อนจึงคุกคามทุกประเทศในโลกนี้ ภูฏานแม้จะเป็นเพียงประเทศเล็กแต่ก็กำลังกล่าวขานกับชาวโลกให้ตระหนักถึงภัยจากสภาวะโลกร้อน และเป็นแบบอย่างของการแก้ไขปัญหา

3. การรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม

เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะคุณค่าของมนุษย์ เช่น ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความอ่อนโยน ความเสียสละ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักให้อภัย การรักษาเกียรติ และศักดิ์ศรีของตนเอง เป็นต้น กำลังถูกกัดกร่อนจากโลกจริตหรือความโลภ อันเนื่องมาจากลัทธิบริโภคนิยมที่กำลังครอบงำโลกในขณะนี้ อันที่จริงแล้วคุณค่านุรักษ์ดังกล่าว เป็นองค์ประกอบ

สำคัญที่ช่วยให้สังคมมีความหมาย มีความเอื้ออาทรต่อกัน และทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในภูฏานยังคงแต่งกายตามแบบประเพณีดั้งเดิม นับตั้งแต่ กษัตริย์ นักการเมือง ข้าราชการ ตลอดจนถึงประชาชนโดยทั่วไป (เครื่องแต่งกายเป็นแบบเดียวกับ เครื่องทรงของเจ้าชายจิกมี วังชุก ที่เสด็จเยือนไทยเมื่อเร็วๆ นี้ จะแตกต่างกันก็แต่โดยสีของผ้าคลุมบ่า เท่านั้นที่บ่งบอกถึงสถานะทางสังคม) สถาปัตยกรรมในภูฏานมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น “ซอง” (Dzong) อันเป็นที่ตั้งของทั้งวัด ปราสาทราชวัง และที่ทำการรัฐในอาณาบริเวณเดียวกัน หรือแม้แต่บ้านเรือนของสามัญชนก็คงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้

ในเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนา ประชาชนจำนวนมากจะมารวมตัวกันที่ “ซอง” เพื่อร่วมงานเฉลิมฉลอง โดยมีพระภิกษุเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรม แต่งกายร้ายระบำหน้าากต่าง ๆ และขับร้องประ โคมดนตรีพื้นบ้าน เพื่อขับไล่ปีศาจร้ายและเพื่อความป็นสิริมงคล ตามคติความเชื่อของพุทธศาสนาฝ่ายวัชรยาน (Vajrayana) หรือตันตระ (Tantra) ในภูฏาน การรักษานบธรรมนียม ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ทำให้ภูฏานมีเสน่ห์ดึงดูดใจชาวโลก จนต้องจำกัดนักท่องเที่ยวในแต่ละปี เพื่อมิให้ประเทศต้องเข้าสู่วังวนของกระแสโลกาภิวัตน์

4. การส่งเสริมการปกครองที่ดีหรือ “ธรรมาภิบาล” (Good Governance)

การส่งเสริมการปกครองที่ดีเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในการนำพาประชาชนไปสู่ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” ประเทศทั้งหลายในโลกจะโดยเต็มใจหรือไม่ก็ตาม กำลังถูกแรงกดดันทั้งจากประชาชนท้องถิ่นและชุมชนระหว่างประเทศ ให้เข้าสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยหรือ “ธรรมาภิบาล” (การปกครองที่ดี)

แม้ว่าภูฏานยังคงอยู่ใต้ระบอบราชาธิปไตย แต่กษัตริย์วังชุกทรงโปรดให้ร่างรัฐธรรมนูญ และทำประชาพิจารณ์ ถ้ามีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามกำหนดในปีหน้า จะทำให้ภูฏานเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างสันติ ไปเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กษัตริย์องค์ปัจจุบันทรงประกาศจะสละราชสมบัติ เพื่อให้เจ้าชายจิกมี (องค์ที่เสด็จเยือนไทย) เป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญพระองค์แรกต่อไป

กล่าวโดยสรุป “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (GNH) นับเป็นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมที่สมดุล โดยตั้งอยู่บนความตระหนักที่ว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์แสวงหาความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้นหลักการของ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” จึงมุ่งตอบสนองต่อความต้องการอันสูงสุดนี้ของพลเมืองทุกคน โดยภูฏานเป็นผู้ประกาศทฤษฎีและดำเนินนโยบายเป็นแบบอย่างแก่โลกในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับการวัดความสุข ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย ซึ่งได้มองว่าความอยู่ดี มีลักษณะ เป็นองค์รวมซึ่งมีหลายมิติและหลายรูปแบบ

สุพรรณิ ไชยอำพร และคมพล สุวรรณภู (2550 : 146) ได้กล่าวถึงการพัฒนาตัวชี้วัดความสุข ตามแนวความคิดในระยะหลังของนักปรัชญาช่วงท้าย ๆ รวมถึงนักคิดตะวันตกที่ได้รับ อารยธรรมทุนนิยม ซึ่งยิ่งพัฒนายิ่งก่อให้เกิดวิกฤต หากต้องการจะออกจากวิกฤตของอารยธรรม วัตถุนิยม บริโภคนิยม เงินนิยม จำเป็นต้องมุ่งเข้าหาจิตสำนึกใหม่ซึ่งให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณ (Spirituality) ดังปรากฏข้อเขียนในหนังสือ Mega Trend 2000 : Conscious Capitalism และหนังสือ Spiritual Politics Changing the World From Inside Out ในขณะที่ องค์การระหว่างประเทศต่างให้ ความสนใจ พัฒนาตัวชี้วัดที่จะมาอธิบายผลของการพัฒนา แทนรายได้ต่อหัวประชากร ตั้งแต่ ค.ศ. 1960 โดยเริ่มต้นจากการวัดและรายงานเครื่องชี้วัดภาวะสังคม อาทิ ระดับการศึกษา สุขภาพ การจ้างงาน ฯลฯ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นแนวคิดการวัดคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ความเป็นอยู่ที่ดี (Well - being) การพัฒนาดังคม (Social Development) ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) การพัฒนาเฉพาะด้าน เช่น บทบาทของสตรี เด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ การพัฒนาที่ยั่งยืน และดัชนีความสุข ปรากฏรายละเอียดดังนี้

1. ดัชนีชี้วัดการพัฒนาคน (Human Development Index : HDI) พัฒนาโดยสำนักงาน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) มีแนวคิดการพัฒนาคนใน 3 มิติ ทั้ง ในด้านสุขภาพ (การมีชีวิตที่ยืนยาว และมีสุขภาพดี) การศึกษา และเศรษฐกิจ (รายได้) เพื่อขยายแนวคิดการพัฒนา ประเทศ โดยไม่เน้นรายได้เพียงด้านเดียว

2. ดัชนีการพัฒนาดูหญิง - ชาย (Gender-Related Development Index : GDI) พัฒนา โดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ใช้ดัชนีการพัฒนาดูคนของดัชนีชี้วัด การพัฒนาคน แต่เพิ่มเติมความไม่เท่าเทียมในเรื่องความสำเร็จระหว่างเพศชายและหญิง

3. ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต พัฒนาโดยคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชีย และแปซิฟิก (UNESCAP) มองคุณภาพชีวิตในฐานะที่เป็นภาพรวมขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มี ปฏิสัมพันธ์กันใน 7 ด้าน คือ สุขภาพ การใช้สติปัญญา ชีวิตการทำงาน ชีวิตครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม

4. ดัชนีวัดการพัฒนาที่ยั่งยืน พัฒนาโดยคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่ง สหประชาชาติ (United Nations Commission on Sustainable Development : UNCSDD) ซึ่งยึดหลัก กรอบแนวคิดความกดดัน-สภาวะ-การตอบสนอง (Pressure- State-Response Framework : PSR) โดยจัดแบ่งเป็น 4 หมวด ได้แก่ หมวดสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสถาบัน/องค์กร

5. ดัชนีอยู่ดีมีสุขของเด็กและเยาวชน (Child and Youth Well-Being Index : CWI) พัฒนาโดยมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (Foundation for Child Development) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดผลการพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย ความอยู่ดีมีสุขทางเศรษฐกิจของครอบครัว สุขภาพ (ความปลอดภัย/พฤติกรรม) การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม (ความสุขทางอารมณ์ ความเชื่อมโยงในชุมชน)

6. เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDG) พัฒนาโดยผู้นำประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก 189 ประเทศ (รวมประเทศไทย) ได้ตกลงร่วมกันที่จะลดช่องว่างของการพัฒนา และมุ่งส่งเสริมการพัฒนาคน ภายในปี พ.ศ. 2533 - 2558 โดยมีเป้าหมายหลัก 8 ข้อ ได้แก่

- 6.1 ขจัดความยากจนและความหิวโหย
- 6.2 เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา
- 6.3 ส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางเพศและส่งเสริมบทบาทสตรี
- 6.4 ลดอัตราการตายของเด็ก
- 6.5 พัฒนาสุขภาพของสตรีมีครรภ์
- 6.6 ต่อสู้กับเอดส์ มาเลเรีย และโรคสำคัญอื่น ๆ
- 6.7 รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- 6.8 ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก

7. ความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) ของประเทศภูฏาน ใช้วัดความสุขที่แท้จริงของคนในสังคมที่เกิดจากการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป ภายใต้หลักการสำคัญ 4 ประการ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการมีธรรมภิบาล

8. ดัชนีโลกแห่งความสุข (Happy Planet Index : HPI) พัฒนาโดยนิว อีโคโนมิก ฟันเดชั่น (New Economics Foundation) วัดความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพต่อความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ความยืนยาวของชีวิต ความพอใจในชีวิต และความต้องการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ ดังปรากฏรายละเอียดในตาราง

ทั้งนี้ตัวชี้วัดความสุขต่าง ๆ ข้างต้น ยังขาดตัวชี้วัดในมิติของคุณค่า หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สำหรับวัดความสามารถในการดำเนินชีวิตได้ตาม แบบแผนสังคมวัฒนธรรมแห่งตนที่มีความครอบคลุมทั้งสังคมเมืองที่มีความเจริญ และสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญ อีกทั้งยังครอบคลุมความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง อาทิ ดัชนีด้านวัฒนธรรม ดัชนีด้านสวัสดิการชุมชน ฯลฯ อันเป็นสิ่งประกันสำหรับผู้ยากไร้ แร้นแค้น และ/หรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

ตาราง 1 แสดงดัชนีความสุขตามแหล่งพัฒนาตัวชี้วัดความสุข

ดัชนีความสุข	ตัวชี้วัด							
	HDI	GDI	Quality of life	ระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน	CWI	MDG	GNH	HPI
ระดับบุคคล								
1. สุขภาพ	✓	✓	✓		✓	✓		✓
2. การศึกษา	✓	✓			✓	✓		
3. เศรษฐกิจ	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
4. ความเท่าเทียมทางเพศ		✓				✓		
5. การใช้สติปัญญา			✓					
6. ชีวิตการทำงาน			✓					
7. ชีวิตครอบครัว			✓					
8. การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน							✓	
9. ความพอใจในชีวิต								✓
ระดับชุมชน/สังคม								
1. ความสัมพันธ์ทางสังคม/ชุมชน			✓	✓	✓			
2. สภาพแวดล้อม/สิ่งแวดล้อม			✓	✓		✓	✓	
3. วัฒนธรรม			✓				✓	
4. สถาบัน/องค์กร				✓				
5. ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก						✓		
6. ธรรมเนียมปฏิบัติ							✓	
7. ความต้องการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ								✓

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 4) ได้กล่าวถึงสังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในภาพรวม โดยใช้ ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคม ที่ได้พัฒนาขึ้นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ภูมิภาค ดังนี้

1. ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข มีองค์ประกอบย่อย ประกอบด้วย
 - 1.1 การมีสุขภาพ
 - 1.2 ครอบครัวอบอุ่น
 - 1.3 ชุมชนเข้มแข็ง
 - 1.4 เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม
 - 1.5 สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล
 - 1.6 สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล
2. ดัชนีการมีสุขภาพ มีองค์ประกอบในภาพรวม ประกอบด้วย
 - 2.1 สุขภาพกายดี คือ ร่างกายแข็งแรง อายุยืนยาว
 - 2.2 สุขภาพจิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรม คือ จิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรม
 - 2.3 สติปัญญาและใฝ่รู้ คือ มีความสามารถในการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ
3. ดัชนีครอบครัวอบอุ่น ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ
 - 3.1 บทบาทหน้าที่ของครอบครัว คือ เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว วัยแรงงานทำงานหาเลี้ยงครอบครัว
 - 3.2 สัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย สมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ปัญหาครอบครัว ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย
 - 3.3 การพึ่งตนเอง คือ ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และการมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต
4. ดัชนีชุมชนเข้มแข็ง มีองค์ประกอบและตัวชี้วัด ประกอบด้วย
 - 4.1 ชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
 - 4.2 ชุมชนเกื้อกูลกัน คือ การมีสวัสดิการชุมชน
5. ดัชนีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม องค์ประกอบดัชนีประกอบด้วย
 - 5.1 การมีสัมมาชีพ คือ การมีงานทำ มีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน
 - 5.2 เศรษฐกิจเข้มแข็ง คือ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ การเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
 - 5.3 ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ คือ มีการกระจายรายได้

6. ดัชนีสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ประกอบด้วย

6.1 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

6.2 คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

6.3 ระบบนิเวศสมดุล

7. ดัชนีสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ประกอบด้วย

7.1 การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย

7.2 สังคมที่มีธรรมาภิบาล

7.3 ความสามัคคี

ทั้งนี้ดัชนีดังกล่าวได้พัฒนามาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้มุ่งเตรียมสังคมไทยให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วน พร้อมทั้งกำหนด วิสัยทัศน์ประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยใช้แนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บูรณาการการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีความยืดหยุ่นได้ในยุคโลกาภิวัตน์ สร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม เสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์ เป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมไทย และเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข มาใช้ในการประเมินผลการพัฒนา โดยดัชนีดังกล่าวพัฒนาขึ้นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ภูมิภาค

กรมการพัฒนาชุมชน (2554 : 1) ได้กล่าวถึงแนวทางการประเมินความ อยู่เย็น เป็นสุขของหมู่บ้านหรือความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน ชุมชน (Goss Village Happiness : GVH) เพื่อให้เกิดการติดตามประเมินผลการพัฒนาหมู่บ้าน ไปสู่เป้าหมายที่เลือก คือ การสร้างความ “อยู่เย็น เป็นสุข” ของชุมชนในภาพรวม หน่วยวัดประกอบด้วย บุคคล ครอบครัว กลุ่ม องค์กร ที่อยู่ในชุมชน มีแนวทางดังนี้

1. วิเคราะห์ดัชนีและประเมินค่าความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน โดยอาศัยตัวชี้วัดและเกณฑ์การชี้วัดที่กรมการพัฒนาชุมชนมีอยู่ ใช้สำหรับพิจารณาสภาพชุมชนและความสำเร็จในการบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนประกอบด้วย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ตัวชี้วัดการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตามเกณฑ์ของกระทรวงมหาดไทย

2. การประเมินความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อรับทราบระดับความรู้สึกพอใจ สบายใจ ไม่กังวลในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชน ตามองค์ประกอบของดัชนีชี้วัดความ “อยู่เย็นเป็นสุข” หรือความสุขมวลรวมของชุมชน พิจารณาระดับความพึงพอใจรวมค่าทุกองค์ประกอบ ดำเนินการโดยการจัดประชุมตัวแทนชุมชน ตัวแทนครัวเรือน ในห้วงเวลาระหว่างเดือนเมษายนถึงกันยายน 2554 ผลการประเมินโดยฉันทมติของประชาชนในที่ประชุมในการพิจารณาสภาพความเป็นจริงของชุมชน

ศิริณ พงศ์มพัฒน์ (2554 : 140) ได้กล่าวว่าการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขปัจจุบัน คือ

1. ใช้ข้อมูลการสอบถามประชาชนถึงความรู้สึกสุขทุกข์ซึ่งเป็นการวัดที่ความสุขโดยตรง แต่ปัญหาการตีค่าที่แตกต่างกันได้ง่าย (Subjective)
2. เน้นองค์ประกอบของปัจจัยที่นำไปสู่ความสุขที่วัดค่าได้ไม่ยากมาก และไม่ต้องตีค่าแตกต่างกัน (Objective)

จากการศึกษา แนวทางการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขข้างต้น ผู้วิจัยได้แนวทางในการจัดทำเครื่องมือชี้วัดความสุข ของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จากแหล่งพัฒนาตัวชี้วัดความสุขข้างต้น โดยมีองค์ประกอบ 9 ด้าน ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงดัชนีความสุขตามแหล่งพัฒนาตัวชี้วัดความสุข

ดัชนีความสุข	ตัวชี้วัด					
	แอบแค	โพลล์	index	Escap	GNH	สศช.
1. รายได้และกระจายรายได้			✓	✓		✓
2. ชีวิตครอบครัว	✓		✓	✓		✓
3. การมีสาธารณูปโภค				✓		✓
4. ชีวิตการทำงาน	✓			✓		✓
5. ความรู้และการศึกษา	✓			✓		✓
6. สุขอนามัย	✓	✓		✓		✓
7. สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต	✓	✓		✓	✓	✓
8. การบริหารจัดการที่ดีทั้งภาครัฐและเอกชน	✓			✓	✓	✓
9. มิติด้านเศรษฐกิจ	✓			✓	✓	✓

สรุปจากการนำผลการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนดัชนีชี้วัดความสุข จากหน่วยงานต่าง ๆ ดังที่ได้ศึกษาข้างต้น จึงนำดัชนีชี้วัดความสุขมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 9 ด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 รายได้และการกระจายรายได้ คือ รายได้ของครอบครัวมีความเหมาะสม รายได้มีความเพียงพอต่อรายจ่าย มีการออมทรัพย์ และการที่ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวสามารถจุนเจือรายได้ให้แก่สมาชิกภายในครอบครัว ชุมชนและสังคมบางโอกาสต่าง ๆ ได้

ด้านที่ 2 ชีวิตและครอบครัว คือ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกในครอบครัว ราบรื่นราบรื่นของครอบครัว มีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้

ด้านที่ 3 การมีสาธารณูปโภค คือ โครงสร้างพื้นฐานที่มีความเชื่อมโยงและกระจายความเจริญอย่างทั่วถึงไปสู่ภูมิภาค ได้แก่ ระบบขนส่งในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี สภาพถนนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี ถนนเชื่อมโยงระหว่างเขตเทศบาลเมืองจันทบุรีกับท้องถิ่นอื่น ๆ ระบบการประปา น้ำใช้ และน้ำกินในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี

ด้านที่ 4 ชีวิตการทำงาน คือ การมีงานทำอย่างทั่วถึง งานที่ทำมีความมั่นคง และมาจากความรู้ความสามารถตามความถนัดที่ตนมี สามารถเลี้ยงชีพตนและครอบครัว

ด้านที่ 5 ความรู้และการศึกษา คือ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ ทักษะความสามารถในการปรับตัวให้รู้เท่าทันสังคม เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง และใช้ประสบการณ์ สักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติการกิจในสังคมได้อย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 6 สุขอนามัย คือ ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดี รู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเอง เข้าถึงบริการสาธารณสุข

ด้านที่ 7 สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต คือ การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ได้รับการบริการสาธารณูปโภคที่พอเพียง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อำนวยความสะดวกที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิต

ด้านที่ 8 การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐและเอกชน คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลเมืองจันทบุรี การได้รับข้อมูลข่าวสารจากเทศบาลอย่างทั่วถึง การได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียมจากเทศบาล การได้รับการเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ความโปร่งใสในการทำงานของเทศบาล

ด้านที่ 9 ด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจโดยรวม คือ ราคาสินค้าในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี การทำบัญชีครัวเรือน การใช้จ่ายเพื่อการสาธารณูปโภคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมัน ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

เอ็มมอน (Emmon. 1986 : 51) ได้ศึกษาถึงลักษณะบุคลิกภาพด้านความพยายามว่า จะส่งผลกระทบต่อความสุขอย่างไร ลักษณะของการวิจัยเป็นการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะด้านความพยายามส่วนบุคคลและความสุข ซึ่งความสุขนี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ อารมณ์ทางบวก อารมณ์ทางลบ และความพึงพอใจในชีวิต ผลการวิจัยพบว่า อารมณ์เชิงบวกจะเชื่อมโยงอย่างมากกับความหมายการเห็นคุณค่าในตนเอง และการประสบความสำเร็จ ส่วนอารมณ์ในเชิงลบจะเชื่อมโยงกับการไม่ประสบความสำเร็จในอนาคต นอกจากนี้จึงพบว่า ความพยายามยังเป็นตัวทำนายที่เข้มที่สุดต่อความพึงพอใจในชีวิต

ทซุ และ ลิว (Tsou and Liu. Online. 2001) ได้ศึกษาถึงภาวะความสุขกับขอบเขตของความพึงพอใจในคนไต้หวัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นคนไต้หวัน อายุ 20 - 64 ปี ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified two - stage sampling พบว่าผู้ที่มียรายได้สูง จะมีภาวะความสุขอยู่ในระดับสูง และส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจในอาชีพ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่แต่งงานแล้วมีภาวะความสุขและความพึงพอใจมากกว่าผู้ที่ยังไม่แต่งงาน รวมทั้งการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสและความพึงพอใจในอาชีพ และลักษณะของบุคลิกภาพ (Personal Characteristics) มีผลกระทบต่อความแตกต่างกันของภาวะความสุขและความพึงพอใจในแต่ละบุคคล

คาแนล และคณะ (Canals and et al. 2002 : 253 - 259) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ความสัมพันธ์ระดับความวิตกกังวล ของหญิงในขณะตั้งครรภ์ซึ่งศึกษาถึงบุคลิกภาพ โดยใช้แบบสำรวจบุคลิกภาพ (Eysenck Personality Questionnaire), ความวิตกกังวล เครื่องมือประเมินความวิตกกังวลผู้ใหญ่ (State - Trait Anxiety Inventory Questionnaire for Adults : STAI) และปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ ระดับการศึกษา ที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง โดยศึกษาในหญิงตั้งครรภ์ จำนวน 96 คน ที่มีความต้องการในการมีบุตร พบว่า บุคลิกภาพแบบคนที่เป็นโรคประสาท (Neurotic) มีความสัมพันธ์กับระดับความวิตกกังวลของหญิงตั้งครรภ์อย่างมีนัยสำคัญ และไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความวิตกกังวลแบบสภาวะ (State) และลักษณะอาการ (Trait) ของหญิงตั้งครรภ์ ในช่วงเวลาที่ศึกษา

ฟรานซิส และคณะ (Francis and et al. 2003 : 273 - 283) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับภาวะความสุขของนักศึกษาในเยอรมัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาใน University of Wurzburg จำนวน 331 คน ใช้แบบสอบถามแบบวัดความสุขตามแบบของมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด (The Oxford Happiness Inventory : OHI), การวัดทัศนคติต่อศาสนาคริสต์ของฟรานซิส (The Francis Scale of Attitude toward Christianity) และแบบสำรวจบุคลิกภาพ (Eysenck Personality

Questionnaire) ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับภาวะความสุขในนักศึกษาเยอรมัน

งานวิจัยในประเทศ

สุพัฒน์ สุระคนัย (2544 : 49) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัวชนบทในจังหวัดขอนแก่น พบว่า เครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัวจากทัศนะชาวบ้าน พบว่าชาวบ้านให้ความหมายของความผาสุก มาจากความเป็นอยู่ของครอบครัว ที่ประสบกับความแห้งแล้ง ทำให้ปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตขาดความมั่นคง ชาวบ้านจึงมีความต้องการดำรงชีพในลักษณะพออยู่พอกิน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขของครอบครัวเท่ากับ 18.98 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระดับความผาสุกระหว่างประเภทครอบครัว พบว่าครอบครัวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่าระดับความผาสุกของครอบครัว แตกต่างกันตามฐานะทางเศรษฐกิจและองค์ประกอบของครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์พบว่าเครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัวจากทัศนะชาวบ้านกับภาครัฐ แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ โดยเครื่องชี้วัดของภาครัฐ 20 ตัวชี้วัดเป็นตัวชี้วัดที่ชาวบ้านมี 8 ตัวชี้วัดเท่านั้น และเป็นตัวชี้วัดของชาวบ้านที่ภาครัฐไม่มีอีก 22 ตัวชี้วัดซึ่งประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ 9 ตัวชี้วัด ด้านปัจจัยพื้นฐานในการครองชีพ 4 ตัวชี้วัด ด้านสภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัว 4 ตัวชี้วัด และด้านอื่น ๆ อีก 5 ตัวชี้วัด

กัญญิกา ชัยสวัสดิ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ภาวะความสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของหญิงตั้งครรภ์ ที่มาฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะความสุขของหญิงตั้งครรภ์ ที่มาฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ร้อยละ 54.3 มีภาวะความสุขอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยภาวะความสุขกับปัจจัยที่ศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ภาวะความสุขในหญิงตั้งครรภ์ คือ อายุในช่วง 31 - 35 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป, รายได้เฉลี่ยส่วนบุคคลและรายได้เฉลี่ยของครอบครัวค่อนข้างสูง, การมีเงินออม, การไม่ใช้ยาหรือสารเสพติด, การมีสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสดีขึ้น, การไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ, ลักษณะบุคลิกภาพ แบบแสดงตัวและแบบมีความมั่นคงทางอารมณ์ และการไม่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับรูปร่างหลังคลอด ปัจจัยที่ทำนายภาวะความสุขของหญิงตั้งครรภ์มีทั้งหมด 4 ตัวแปร คือ การมีลักษณะบุคลิกภาพแบบแสดงตัวและแบบมีความมั่นคงทางอารมณ์, การมีรายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้นและการมีปัญหสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรสน้อยลง

สุภาณี สุชนะนาคินทร์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 อายุ การศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส และเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับความสุขด้านกายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับ

ความสุขด้านจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 พื้นที่ที่ประชาชนอยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับความสุขด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เพศและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับความสุขด้านปัญหาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และระดับความสุขของประชาชนพบว่ามีความเฉลี่ยความสุขโดยรวมและความสุขรายด้านอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

คุณชญ์ สงขาว (2550 : 40) ได้ทำการศึกษา การสำรวจและประเมินระดับความสุขของประชาชน : ศึกษาในกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลกะเปา อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกะเปา อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสุขอยู่ในระดับปานกลาง ถึงมากที่สุด โดยแยกตามปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุข ดังนี้ ปัจจัยก่อให้เกิดความสุขระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านชีวิตครอบครัว ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุขระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความรู้ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านรายได้ และกระจายรายได้ ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ด้านการจัดการบริหารที่ดีภาครัฐ

เกอรุต ไชยเดช (2550 : 103) ได้ทำการศึกษา การสำรวจและประเมินระดับความสุขของประชาชนกรณีศึกษา เทศบาลตำบลอ่าวลึกใต้ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความสุขในปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 7 ด้าน พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลอ่าวลึกใต้ ในภาพรวมทุกด้านมีระดับความสุขปานกลางถึงมาก โดยมีผลการวิจัยที่แตกต่างจากระดับปานกลางถึงมากบางส่วน ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรง (ร้อยละ 44.70) ครอบครัวมีภาวะโภชนาการที่ดี (ร้อยละ 40.00) สมาชิกในครัวเรือนมีการเรียนรู้ส่งเสริมวัฒนธรรมจารีต ประเพณี (ร้อยละ 39.41) ทั้งหมดมีระดับความสุขอยู่ในระดับมากถึงปานกลาง และภาพรวมด้านการลงทุนอื่น ๆ ของครอบครัว (ร้อยละ 42.94) มีความสุขอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย

นิศานาด ถิ่นทะเล (2550 : 62) ได้ศึกษาการวัดระดับความสุขของประชาชน : กรณีศึกษาเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่าระดับความสุขของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านชีวิตและครอบครัวมีระดับความสุขอยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านการมีรายได้และกระจายรายได้ ด้านการมีงานทำอย่างทั่วถึง และด้านสุขภาพอนามัย ระดับความสุขอยู่ระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการมีสาธารณูปโภค ด้านความรู้และการศึกษา ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการที่ดีทั้งภาครัฐและเอกชน เมื่อเฉลี่ยในภาพรวมแล้วระดับความสุขของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง

สุชาติ ศรีรักษา (2550 : 77) ได้ทำการศึกษา ระดับความสุขของครอบครัวประชาชนในตำบลเกาะปันหยีอำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความสุขของครอบครัวประชาชนในเขตตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา 2) ศึกษาถึงปัจจัย

บางประการที่ก่อให้เกิดความสุขของประชาชนในเขตตำบลเกาะป็นหี อำเภอมือง จังหวัดพังงา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ อบต. ที่จัดขึ้น การได้รับข้อมูลข่าวสารจาก อบต. และการเข้าร่วมประชุมกับ อบต. ที่จัดขึ้น การได้รับข้อมูลข่าวสารจากอบต. และการเข้าร่วมประชุมกับอบต. 2) คำถามเกี่ยวกับความสุขของประชาชน แบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านความรู้ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านรายได้ และความเพียงพอของรายได้ ด้านชีวิตและครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวประชาชนในเขตตำบลเกาะป็นหี มีความสุขในระดับมาก

อาวุธ ไชแสง (2550 : 51) ได้ทำการศึกษา การสำรวจและจัดทำดัชนีความสุขของประชาชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลไสไทย อำเภอมือง จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความสุขบนความคาดหวังใน 8 ด้าน พบว่า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไสไทย มีระดับความสุขอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความรู้ ด้านสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต และด้านการบริหารจัดการที่ดี และระดับความสุขอยู่ที่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว และด้านการมีสาธารณูปโภค

รัชนิวรรณ ช่างทำรองเท้า (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบประเมินความสุขของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา รายได้ ลักษณะการทำงาน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ รูปแบบการจัดตั้งตามกฎหมายและปัจจัยเชิงคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความสุขของภาคเอกชน มีทั้งหมด 10 ด้าน และข้อมูลระดับความสุขของภาคเอกชน จำนวน 10 ด้าน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.7703 2) ผลการประเมินความสุขของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ความสุขของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความสุขระดับมาก จำนวน 9 ด้าน ระดับน้อยจำนวน 1 ด้าน โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดของระดับมาก คือ ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว รองลงมา คือ ด้านการมีความภาคภูมิใจ ด้านสภาวะการทำงาน ด้านการมีสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยและโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ดี ด้านการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ด้านการเข้าถึงหลักคำสอน ด้านการมีสุขภาพกายและใจที่ดี ด้านการมีอิสรภาพและด้านการมีหลักประกันในชีวิต ส่วนด้านที่มีความสุขระดับน้อย มี 1 ด้าน คือด้านการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน 3) เปรียบเทียบความสุข

ของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ภาคเอกชนที่มีสถานภาพ รายได้และ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ต่างกันมีความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยเชิงคุณลักษณะส่วนบุคคลของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ในภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้านทุกด้านมีความแตกต่างกัน โดยด้านที่มีความสุขแตกต่างกันทั้งหมด คือด้านการมีความภาคภูมิใจ ด้านการมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี รองลงมาคือ ด้านการใช้ชีวิตแบบพอเพียงและด้านการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ส่วนด้านที่มีความแตกต่างกันน้อยที่สุด คือด้านสภาวะการทำงานและด้านการมีอิสรภาพ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อทางบวกต่อความสุขของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การศึกษา การเข้าถึงหลักคำสอน สถานภาพ เพศ รูปแบบการจัดตั้งตามกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลในด้านลบต่อความสุขของภาคเอกชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ การมีหลักประกันชีวิต อายุ ลักษณะการทำงาน การมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การใช้ชีวิตแบบพอเพียง

ภูเบศร์ ปิ่นแก้ว (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบประเมินความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยเนื้อหา ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์แบบเลือกตอบ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่รับราชการ ลักษณะงานที่รับผิดชอบ ลักษณะที่พักอาศัย ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสุขของภาครัฐ มี 10 ด้าน คือ ด้านการมีหลักประกันในชีวิต การมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การมีสภาพแวดล้อมที่ที่พักอาศัยและโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคที่ดี การมีอิสรภาพ การมีความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักคำสอนของศาสนา การใช้ชีวิตแบบพอเพียง สภาวะการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน ทุกด้านแบ่งเป็น 4 หัวข้อ ตอนที่ 3 เป็นการประเมินความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 10 ด้าน โดยใช้หัวข้อเดียวกับตอนที่ 2 แต่เป็นมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ซึ่งแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นเท่ากับ .9103 2) ความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบพบว่า เพศ อายุ ระดับ การศึกษา รายได้ ลักษณะงานที่รับผิดชอบ ลักษณะที่พักอาศัยต่างกัน มีความสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การเข้าถึงหลักคำสอนของศาสนา การมีหลักประกันชีวิต การมีสภาพแวดล้อมที่ที่พักอาศัย และระบบสาธารณูปโภคที่ดี สภาวะการทำงาน การมีอิสรภาพ การมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี

การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน การใช้ชีวิตแบบพอเพียง การมีความภาคภูมิใจ รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท และด้านอายุ 18 - 29 ปี เป็นปัจจัยด้านลบ

ดังนั้นจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีการวิจัยที่สามารถวัดระดับความสุขและการเปรียบเทียบระดับความสุขของแต่ละบุคคลตามปัจจัยบุคคลได้ โดยมีดัชนีชี้วัดที่ได้มาตรฐานมาเป็นเครื่องมือตัวชี้วัด ทั้งนี้ในแต่ละท้องถิ่น และพื้นที่ต่าง ๆ ควรมีการได้รับการชี้วัดความสุขตามดัชนีชี้วัด เพื่อให้เห็นได้ถึงในท้องถิ่นนั้น ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตของแต่ละท้องถิ่น มีระดับความสุขได้ในระดับใด สิ่งใดที่เป็นสาเหตุของความสุขของประชาชนในพื้นที่นั้นมากที่สุด และน้อยที่สุด เพื่อนำมาซึ่งพื้นฐานของการแก้ไขปัญหา และนำไปส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ในเขตนั้น ๆ ได้โดยตรง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อการพัฒนาให้เกิดความเจริญยังชุมชน สังคม ตามหลักการปกครองแบบธรรมาภิบาล รวมไปถึงการพัฒนาความเจริญอย่างยั่งยืนให้กับพื้นที่นั้นในระดับต่อไป เทศบาลเมืองจันทบุรี เป็นเขตพื้นที่หนึ่งที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีชีวิตความเป็นอยู่ในเขตชุมชนเมือง แบ่งชุมชนย่อยออกเป็น 12 ชุมชน มีคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงานร่วมกับเทศบาลเพื่อดูแลคนในพื้นที่ ให้ได้รับความสุขในชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางการศึกษาดังกล่าว มาเป็นเครื่องมือในการวัดความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี และได้ปฏิบัติตามวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับต่อไป